

517 (23)

0-1b

-3 Feb

K32/27

S. Naqa.

1/4

1

1b

*mjathla Ndebele tribe, diverse small items of
Letsoemo la dibata. history and custom.*

Wa linsakefapilwe moumo ke fapile monato Ramfaladi motlhabane mmina phuti a na le Ramaologane Kgwebane mmina phuti ngwana Mogapi Kgwebane ba tshwere marumo ba thakana le tau-tona. E rile e tswa masobeng a Mmasebolao, ya tswa e le bogale, ya ba tolela ya kgaola Ramfaladi leoto ko bogatong, a e thaba ka rumo la kobe ya swa. Ba rina mogatla wa yona, ba ya gae, Ramfaladi a bile a ikokotela ka lepata la mothware.

2

E rile fa ba lebile ka motseng monna a thaba ka lerumo. Ba phepa ka marumo motho a re, tleboneng sebata se goga theve agee kakupipi e mo teng teleboneng maaka a ja motho. Go bo go busa Mmalebudi a ntsha kgomo a thabela bagale a reta ka maina, kosa ya binwa kgoteng, basadi ba tisa majala ga nowa. Talo la tau la tiswa fa la nawa kgosi, ka gore ga le ke le aparwa ke bathanka.

Ramfaladi ke rragwe Moragakgole le Rankapa le Ramotswi ba Mothabane. Ka morago ga nakwana ga tswa Sedie le Sedumedi bana ba monna wa Makgwane mmina phuti. E rile fa ba ntse ba tsoma ba wela tau lesabeng. E rile e tsoga ya kapela Sedie e mogolo, a e tswara ka mariri, tau ya mo kgaola seatla sa mmogotho. Morwarragwe Sedumedi a emela morago a lebella a vata go tshaba a re, nka nama ka lesa nkgonne a bolawa ke sebata! A atamela tau a thaba ka lerumo. Tau ya mo ngatha nama ya serope fela a e bolaya. Mogologwe le yena a phela.

3

Ba toga ba ya gae ba tetse mabadi, fela ba tswere mogata sesupo. E rile ba lebile motseng monna a letsa mogolodi a re, Igu tswelang kante le bone sebata se segoga thebe kapa pipi e mo teng.

Bathabani ba ntwana ba kileng ba bolaya batho ba phepa ka marumo ba thaba gatshe ka ona. Pholo e ntsho e thabile kgoteng ga jewa nama mpholodi wa lla wa ya teng. Basadi ba banna ba kileng ba bolaya matou kapa dibata ba ne ba apara itho la pou le irwa ka dibaga.

Le aperwe ke Mnathoboro Haruping mmina phuti le Mmantumo Matsieng mmina phuti le Mnathaba.

Kosa e ngwe ya Bagale kwa Mfatha Maila ba re, Bapolang tau wee sebata, sebata se se letse se le metsi, bapolang thogo ya tau sebata.

4 Kwa Phalane monna wa ga Seemise mo ga Mfatha yo ba reng Rankapa monna minna tau e rile a ile go tsoma a thakana le tau a e bolaya, a thakana le e ngwe gape a e bolaya, fa a lebile ka gae motseng a bona e ngwe gape le yona a e thunya ka thoboro. Ke gona a ta re a tsena motseng a itheta a re, Ramokolopi wa kgosi di ntsi o namoletse batho ko tase ko tase ko go orwang moriti wa lebele-bele. A boka a thaba ka lerumo gatshe a thabeletsa kosa ya marumo a re, tloleboneng sebata se goga thebe. Motho a re, Hee kapapipi e mo teng manong wee maaka a aja motho ahee-ahee kakapipi e mo teng.

5 Ngwana Maila a thunya kgomo nama tsa jewa ke banna ba thoba kosa. Kgosi Mnalebudi a mo naya talo la phobwe le bo-thwane. Banna ba ba bolaileng batho ntweng kapa dibata ba lueleletse go thaba mo gatshe ka marumo fa ba phepa. Fa motho fela a ka re a sa ka a bolaya sebata kapa motho marumong a thaba fa gatshe ka tshosa, o iswa mosate. Jaana kgosi e ta athola gore a jelwe kgomo.

Go thwe batsomi ba ne ba nna dipheko tsa dibata, bo-Mfelo Makgwane ya suleng a re ga e ke di tsongwa fela, wa di tsoma fela o sa phura dilotana o ka se boele gae.

Bamfatha fa ba sa le Majweng ga bo go na le monna wa Molefe yo ba reng Ramolebe mmina phuti e ntse ena mmolai wa ditshukudu mo setshabeng, o ne a bolaya tshukudu ja ka motho a thaba kgogo. Ka tsatsi lengwe e rile a tswa a bolella mosadi gore ana go boya letsomong, o ikutwa jalo. Fa a fitha nageng mptsa tsa ntsha tshukudu, tsa e ntsha e le bogale. Ya phunya mala a mptsa a ba a wela godimo ga sethare sa mogwiliri. E rile mola a re ke fithile tshukudu ya mo thalefetsa ya thaba mptsa ya gagwe, naka

6 la ta go phunya mo mokokotong. Ya mo tsholetsa godimo, yena a e thaba lethakoreng ka rumo la tshosa, ya wa gatshe ya swa, yena Ramolebe a patama fa gatshe ka mpa. Mptsa ya gagwe ya sianna gae ya fitha ya itaya modu.

Jaana banna ba toga ba e sala nthago, ya ta ya fitha mo monga yona a kgobileng. Go thwe fa e mo thabetseng o no o ka re go thabelwe kgomo. A roma go bitsa mosadi le bana e rile fa ba fithile a ba laela ka dikgomo a nama a swa. Fa go anega Molefe mmina phuti ya agileng Belabela setogolo sa teng, fa a ne a ile go tsoma e ne e re fa letsatsi le okamela thaba a tsene a bolaile phologolo.

Mptsa tsa bogolo di ne di thabelwa ka dipheko e re fa go irafala kotsi ya beng ba tsoha di ye di bogole ko kgoteng go itsisa batho.

7

Boloi le bolwetse.

E ne go phuthiwa kgomo tsa lefatshe la Lebotlwane kwa Ntseemoya, Madi Nawa mosadi wa Morena Mogagola a le koo a kopa gore go thabje e ngwe. Kgomo di te di tswa madi, di be ke tsa bipela Matebele. O ne a nna fa ga Tau Nawa ngwana Phuti. Kgomo ya thabiwa ya jewa banna ba opela mogobo. Gona fa moketeng o gona le Rosina Moleele mogatsa Mpitsi mmina phuti. A tsaya phio e budule a e loile ka segwagwa, a e naya Morebudi Ntadi gore a yo naya Madi a je.

E rile fale Madi a sa na go ja selo sa mo kgama mogolong a bile a pallwake go gema. A nama a ya ka gae a lwala. Fa rangwana dikgosi a nawa phio o na a sa itse fa e tsentswe boloi, a e kuka a fitha a begela mosadi wa Matebele, mosadi a tsa a rinela. Segwagwa sa nama sa bopa segubeng, sa ipha maata.

8

Fa a fetsa go ja selo sa mo oma mebetsong. Mosadi-mogolo wa Maila a tshwara bothata. A bolella Tau ngwana wa gagwe gore a o jele phio moketeng, janong e mo eme ~~uak~~ mebetsong. O neilwe

phio ke Morebudi Ntadi. Ke gona go bitswa Morebudi a botswa dipotso. Yena a re, nna ke romilwe ka neiwa phio e budule ke Rosina Moleele mosadi wa mmuna phuti ya agileng Lebotlwane mogatsa Mpitsi Moleele mmuna phuti ya agileng Lebotlwane.

Mme ke gona go bitswa Rosina ba mmolelela gore phio e a e neileng Morebudi go naya mosadi-mogolo Madi e mo tsentse bolwetse e ya mo potlisa ja ka ka segwagwa.

Ke gona mosadi wa Moleele a tshwara di kgaoha, a re ga a itse gore nne a irang, fa a nama a loya ngwana mogolle wabo. Batho ba re, mo irolle, mme a re ga a itse go irolla, ga a itse gore a ka irang. A nna a tshwara Madi a mo phophola-phophola. E rile fa le a sa no nna a mo tshwara-tshwara molwetse a ba a nna kaone. Go toga letsatsi leo Madi a nna le sejeso mafatheng. Fa se tsogile se lla se re, owaa-owaa. E bile o sule fa Lebotlwane sejeso se ntse se lla. Go thwe o ne a mo jesitse ka kodu ya segwagwa.

Kgoro ya Moleele ya bo Mpitsi le kgoro ya Ntadi ya bo Kpbe ya swetseng Lebotlwane le kgoro ya Kgwebane fa ga Mfatha ke tsona kgoro tse tshabawang ke batho.

Seleke Modimola monna wa mmuna noko mo ga Mfatha e kile a re a ile go remela legora mathaku noga ya thwa e mmeile dinao, a ba a tshabela gae e ntee e mmeile dinao. E rile a fitha gae rakgologwe Kgaratsi a e setla ka patla, ya swa. E ne e le kwa Mothabatse, ba bitsa ngaka Ramotokwane Molefe a thokola, a ba bolella gore noga e e rometswe ke rangwana Seleke o lwela kgomo tse ntata bona gore o neilwe di se kae. Ngaka ya sa bolella gore e ka buselletsa go mong, ba gana ba re o ta boelela gape.

Mosadi-mogolo Mamolekeng kgwaebane e kile ya re a tsera ka kgorwana ya Matlou magatsa Morena Ramabelo Nawa ya agileng Lebotlwane a nna fa gatshe monyako a kuka mesese a nama a ithoma fa kgorwaneng.

10 Mmatlou a mo khalemela a re, O be o ole maswe a gago. Mmamolekeng ke gona a re, Mmalo ke ne ke tshwaregile mala a me a ntshollisa ke gona a ola maswe a gagwe.

Mokhalabje Kobe Ntadi mmina phuti letakana go agilwe Potwaneng a toga a yo loya ga Molefe ngwana Molebe mmina phuti monna wa Seleka. Ntu ya Molefe e ne e na le menyako e mmedi. E rile fa moloi a fitha a kokota ka ntho e ngwe, Molefe a re thoka a tswa ka o mongwe monyako, a re le yena ka lebelo a mo thuba noka ka molamu a mo setla le maoto. A bile a re o mo tseela ruri fela mosadi Serine (Martha) a gana a mo tshwara ka lebogo, a mo thibela. Kobe e rile a toga moloi a patama mo tseleng go itshidila.

Ga thaga koloi ya Segale Matsieng a phakelela Nneile. E rile fa moloi a bona koloi, a gogobela lethakeng la noka ya Thathe. E rile fa bo re kakaka moloi a fetha sefelo a tsena go sona sa leba gae sa thuntsha marwele. E rile fa sefelo se lebile ga Kobe Morena Mogagola a mmona a tolela ka legora. Kobe o lwetse thata, e bile o sule a gogobisa mokoto.

11

Mephato

Mphato wa pele kwa ga Mfatha ke Marema wa latelwa ke Magaga le Malekana kapa Magata ka leina la kwa Mfatlha, janong go tle Madingwana le Matlhwana le Mangana, Makoba le Matlakana. Ke mephato ya maloba go sa lla pabadi ya tholo.

Magaga ke Imakokami setlhare koko'a Dasetere Makakaba mmina Pitsi ya agaleng ga Dintshi, le Imatheti wa Masibi ke bona bao e neng e ntse Magaga fa ga Mfatlha.

Madingwana ke Rakobe Ntladi ya tsetseng Kobe Ntladi Letlakana mmina phuti ya swetseng Lebotlwane nageng ya Bamfatlha le Kota tsiane e ne e le madingwana.

Matlhwana ke Moloka Makakaba mmina pitsi ya tsetseng Radiphala Makakaba ya agileng ga Rasegone, ke Mamwaila Maruping pragwe Phenyane le Kota babina phuti ke Ramonyatse motlhabene Momla Nawa, Magasa Nawa ba bina phuti ba ba ileng Maletse fa setshaba se

thubega thabeng tsa kgaphamadi tswaing la ba Mfatlha.

Mangana ke mphato wa Rabohosi Nawa mmina phuti ya swetseng fa Tsiditsane Matlakana ke mphato wa Morena Mogagola Nawa mmina phuti le Kobe Ntladi mmina phuti.

- 12 Kwa Moseka go bolotse Magaga, Madingwana le Malekane. Kwa Mmakefapilwe thabeng tsa Kgaphamadi ga rupa Matlhawana le Mangana. Kwa Kgwadibeng ba falletse ga Morena Motseketla rangwana Mathibe kgo si ya Bagwadiba fa rupa Matlakana le Makoba. Makoba le Matlakana e ntse e le mphato.

Morena Motseketla o ile a amogela setshaba sa Maila pila, e rile ba fitlha kgosi Mmalebudi a ntsha pholo e le ntsho a bega maduma mosute ngaBagwadiba. Yena Morena Motseketla a ba amogela ka thabo a ba fa masimo a neng a lengwa ke Bagwadiba ba neng ba utlile le kgosi Mathibe fa ya Bopedi ka phapang ya Borena ba bona.

- 13 Janong e rile a boya Bopedi a fitlhela Ba-Mfatlha ba neilwe masimo, mabele a bile a gasitse a medile. E rile fa mabele a a Ba-Phuting a ntsha ditlhogo, Morena Mathibe a re a feta ka masimo a kuta ditlhoka tsa mabele a ba-Mfatlha, ya dika ba wetswe ke tlala. E rile ba bona go ntse jaana mengwaga e le mmedi, ya nama ya bothologa ya leba kguruletla Mafatse mo nageng ya setlhako.

Go bolla mo ga Maila go thibetswe ke morena Mogagola le morena Motshela mo Tsiditsane. Ke ona Mahosi a Mfatlha a ileng a lata moruti Zakaria Ramusu Polokwane ka koloi e rile ba boya Polokwane pholo tsa bona tsa swa sebediela. Ga rongwa batlhanka Tsiditsane go lata dipholo.

Ngaka ya lebollo le ya marumo e ne e le Makelepe Molefe mmina phuti e swetseng Tsiditsane. Ke yona ngaka ya setshaba sa Mfatlha e tthagileng ga Seleka. Makelepe ngaka o bolailwe ke botsofe fela.

- 14 Ngaka Makelepe ke yona e itsiweng fa ga Mfatlha le ko Seleka.
Go thwe fa a na a bofile go ne go se ngaka e neng e ka bofolla.
Fa go ne go tla bolwetse o ne a bo bolela.

Kwa Kguruletlhake Mafatse ga tla bolwetse ba letadi bo tlhaga Bopedi. Fa go bua Mmamokwena yo a neng a bone Makelepe o ile a bolela pele jaana ke gona a tsaya seditse sa gagwe sa kgama a likologa le mellwane ya motse, a phepisa bolwetse. Go thwe fa a ne a fokile marumo a Mfatlha, marumo a ira a ne a sa tlhabe banna marumong; go thwe a ne a thella banna.

Fa lebollo le thibelwa ko Tsiditsane ke fa go bolotse Matlakana kapa Maleta-kgosi. Lebollo fa le fela ga nama ga thoma kereke ya Maburu ka Zakaria Ramusu, le sekolo a nama a se tsena bakgalabje ba ruta. Le ka jeno batho ke yena ga Mfatlha.

- 15 ~~16~~ Go na kwa Mphatong wa lebollo banna le bona basadi ba rutwa puo tse sa itsiweng ke motho fela. Go rutwa mokgwa wa go lw-marumong ka melamu, go rutwa diane puo tsa bakgalabje, go rutwa mokgwa wa go phela nakong tsa leguma, ba ruta go ja bjae le nama.

Kosa e ngwe ya bona ba re, hee basadi wee naleli ya masa e tswile mphe seknotwane (matlase a mosadi). Polelo tsa bogera, motho a re kgwedi e ka ko teng kgwedi e tlang. Marapo a ko sekgweng pholofolo e kwa. Phokobje e senya metsi nkele metsi ke kgalegile. Re leboga marapo fa motho a ne a ne a lwala janong a tlotloba-tlotloba. O loke lentswana o tlatse mokgope. Leso la mahaswana leso la Modimo. Motho wa kgobe motho wa batho ba bantsi. A ka diphofa fofa. Go baya dinao go tibisa (Go itaya masepa a mptsa ka patla) go se gumane sepe. Go ntsha mmutlwa ka ntlhka) go bolela nnete ka bokgutshwane.

9X

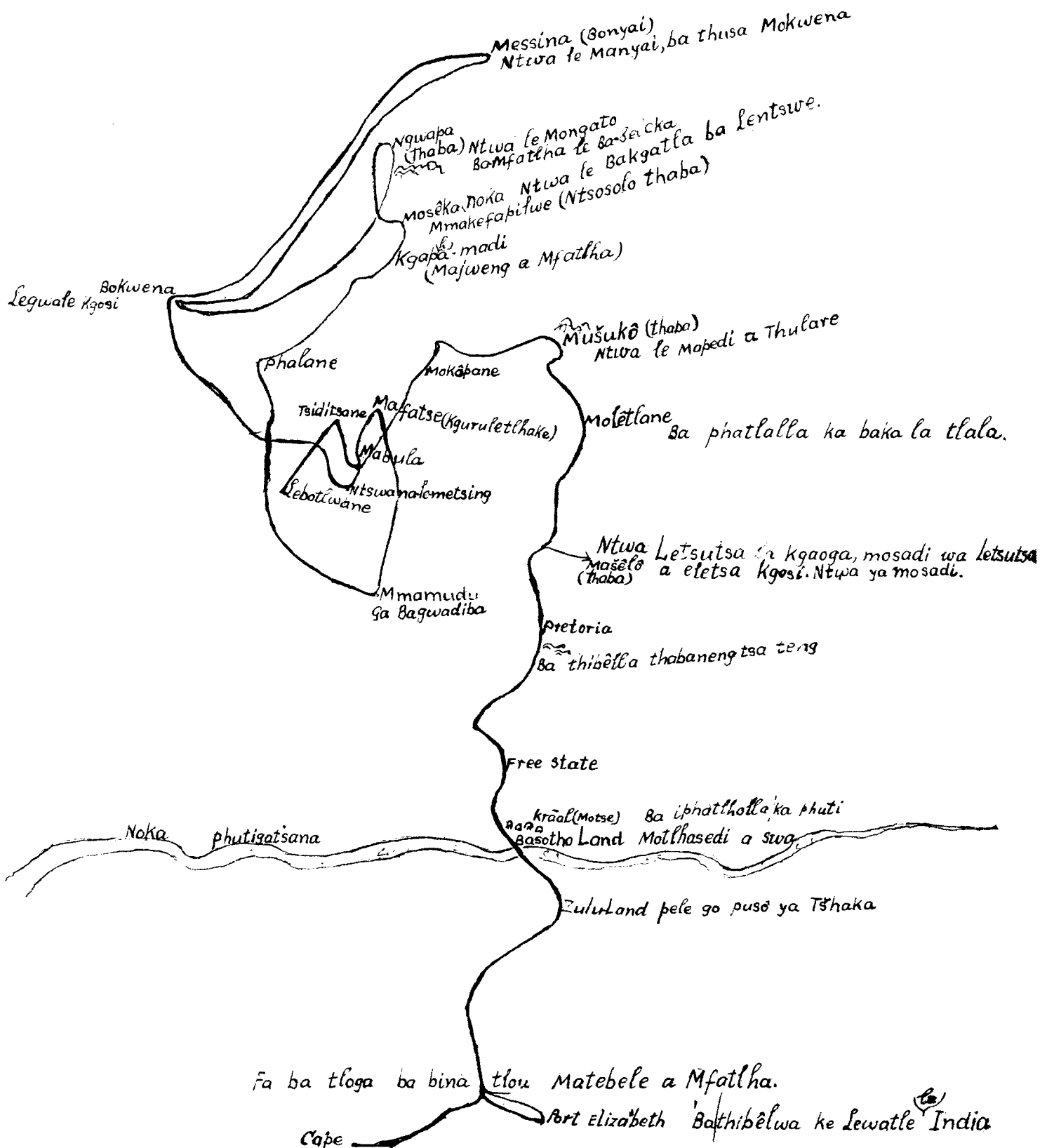
517

K32/27

9X

16X

Tsamayo ya Tšhaba sa Mfatlha wa Maile.

Fa ba tloga ba bina tlou Matebele a Mfatlha.

Mazwe le mogologwe. Phapano pakeng tsa bona. Na lekgetho la lebollo, Mazwe a belaela a rutla le setšhoša a lebisa Natala a nyetse Letsutsa le Mosotho. Mazwe ngwana Ngunda.

end : 517